

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյան խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունուում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրաբանչիւր բառին 2 կոպեկ.
Տէլէֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻԱՄԻՏ ՓԱՍՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հաղարկի մի ձառիկ, էն էլ նաակատիքի
(ժողովրդ. առած)

Ուսանողներին հասարակութեան մեղադրանքների դէմ պաշտպանող ձայն լսվեց, բայց անաշուկ: Անիրաւացի համարելով հայ հասարակութեան մեղադրանքները, «Մշակ» երկու բանասիրականում մեղադր են դուրս բերում ուսանողների ծնողներին, որ նրանց որդիքը անգործունեակ, կարիերիստ եւ գաղափարներից զուրկ մարդիկ են դուրս գալիս համալսարանից: Անկիրթ, անուսում գիւղացի, վաճառական ծնողն է մեղադրում... Զարմանալի է...

Աւելի եւս դարձնալի է այն, որ այդ երկու բանասիրականներում համալսարանաւարտներին եւ ուսանողներին վրա միայն մէկ պարտք է դրվում—«պատրաստել ինտելիգենցիա», բայց մի՞թէ ինտելիգենցիա կարող է պատրաստել այն անձնաւորութիւնը, որը «փչացնելով իր անողջութիւնը եւ բնաւորութիւնը», աւարտում է գիմնազիան միայն սովորելով «անհիմն ու թերի վերաբերվել, անուշադիր եւ անհոգ...» Կարգին կրթութիւն չը ստանալով համալսարանում եւս, մտնում է կեանքի մէջ, «էր ոչ-ժերը, իր ջղերը լարելով» եւ «ամբողջ ուշադրութիւնը դարձնելով» գոյութեան կուսի վրա, համալսարանաւարտը «հազիւ հազ կարողանում է իր գոյութիւնը պաշտպանել. նա զեն միայն աշխատում է յարմարվել կեանքի պայմաններին, որ չը կորչի, էլ ուր մնաց, որ ուրիշ մասին մտածէ»:

Այդ, էլ ուր մնաց, որ ուրիշի մասին մտածէ... Այսպէս են դուրս բերվում մեր համալսարանաւարտները: Հետաքրքրական է այժմ իմանալ, ինչպէս կարող է այդպիսի անձնաւորութիւնը «կարգին դաստիարակել, ղեկավարել եւ պատրաստել համալսարանի համար» իր զաւակներին, եւ առհասարակ պատրաստել ինտելիգենցիա:

Այդ գործը աւելի կը ծանրանայ, եթէ յիշենք, թէ ինչպիսի կեանք է վարել մեր դպրոցաւորների մեծ մասը ուսանող եղած ժամանակ:

Եւ նայում են բարձունքին: Եւ ծիծաղում են զիւրիները, զարհուրելի կերպով լուռ ու դառն ծիծաղ է նստած նրանց բերանների վրա, որոնց չըթուենքները պոկել են գայլերը, բայց անկողն առանձին սպիտակ շաւրքեր:

Պատերազմի դար... Հին գազանը ղեռն չէ մոռացել իր արիւնոտ արհեստը, ղեռ շարունակում է կռուել:

Երկու օր առաջ վերջացաւ ճակատամարտը այստեղ: Հրանոթները հնձեցին այսքան բազմութիւն:

Ինչո՞ւ... Ո՞ւր էր հարկաւոր նա: Դաշտի ծայրից մի սուր ճիչ բարձրացաւ, մի արտապատառ հառաչանք: Վերջին դիակն էր դա մահալին հովուում, որ ղեռ չարժանող արիւն ունէր. նա էլ անհնչացաւ եւ նրա ճիչը թռաւ արեան հոտերով սողող մեծ օդի մէջ, կարծես կրկնում էր նոյն հարցը—ինչո՞ւ:

Ահա ա՛յ կողմում, այստեղից քիչ հեռու, լեռան լանջերը զօտեւորող հողաչին պատնէշների ետեւում, մարդիկ են շարժվում: Բանակ է, բայց ի՞նչ զարմանալի բանակ: Երկու արջադուռ ծերունի, հրացանները ուսին, պահպանների տեղերն են զբաւել, նայում են հեռուն, հըսկում են: Երեւում են անշափահաս երեխաներ, կանաչք անգամ—եւ ամենքը զինված: Մի ամբողջ ժողովուրդ է, որ ի՛նչ էլ պատերազմի դաշտը վերադարձել է Մակարէի ժամանակը, հովիւն իր հօսն է թողել, մշակը մոռացել է իր արօրը, պապը իր թոռներով, փեսան իր հարսի հետ դուրս են եկել արիւն թափելու: Գիտեն նրանք, որ վեր է կացել խաչված դաւաճարը եւ նայում են երկնքին, արտասովոր անունը, իրանց ազատ օդն ու չունը պահպանելու համար են կռուի եկել:

Նակ.—մինչեւ դիւրեւայ ժամի 3—4 թղթախաղ, իսկ յետոյ՝ զանազան «էլ-Դօրադօններ», «Մաւրիտանիաներ», «Ստրէլաներ» եւ այլն:

Կանգ չառնելով վերոյիշեալ բանասիրականների զանազան կէտերը հերքելու վրա եւ մէկ կողմ թողնելով հասարակութեան արդար պահանջների եւ հայ-ուսանողութեան վրա բարդած իրաւացի մեղադրանքների ճշնութիւնը, անհրաժեշտ ենք համարում մատնանիլ անել հայ-ուսանողութեան կեանքի միայն մէկ կողմը, որը քանի գնում, աւելի լայն ծաւալ է ստանում եւ որի վրա պէտք է ինքը՝ ուսանողութիւնը լուրջ մտածէ:

Ներքեւ մէկ րօպէ մեր ուսանողներին եւ համալսարանաւարտներին, որ նրանք չեն հետաքրքրվում իրանց մասնագիտութիւնով, հասարակական գործերով, ներքեւ, որ համալսարանը աւարտելուց յետոյ, նրանք իրանց ուշքն ու միտքը դարձնում են չաղ պաշտօնի եւ հարուստ օրիորդի վրա. ներքեւ, վերջապէս, եւ այն, որ բարձր ուսում ստացած պարոնը մոռանում է իր նախկին գաղափարները, դառնում է կարիերիստ եւ, ազանութիւնից չլացած, մտնում է գողերի շարքը, ստեղծելով յանցաւորների մի նոր սիպա—համալսարանաւարտ, դիպլոմաւոր գող... Բացատրենք այս ամենը կրթութեան բացակայութիւնով եւ ուրիշ պատճառներով: Բայց մի՞թէ ուսանողը, համալսարանաւարտը իրաւունք ունեն մանկութեան ժամանակ կրթութիւն ստացած չը լինելով բացատրել բարոյականութեան վրա ունեցած իրանց հայեացքները, ինչպէս պէտք է վերաբերվի հասարակութիւնը այն դպրոցաւոր պարոնին, որը չէ զբաղվում անպատել խեղճ, աղքատ կնոջը, երբ առ դիմում է նրան օգնութիւն խնդրելու, որպէս բարեգործական ընկերութեան ներկայացուցիչ... Յամ դէպի այն համալսարանաւարտը, որը չէ կարողանում զսպել իր գաղափարները կրքերը եւ բռնի կերպով առնում է իր վաւաչող գիրկը ոչինչ չը կազմակերպ լուսացարարին, աղախին կամ հացթուխին...

Այդպիսի դէպքերում հասարակութիւնը կատարեալ իրաւունք ունի դանդաղել ընդհանուր ուսանողութիւնից, որովհետեւ նոյնօրինակ դէպքեր շատ են եւ իրան ուսանողութիւնը:

Իսկ հեռու այդ խառնիճաղանձ ամբողջից, մեծ գետի միւս ափում, տարածված է մի այլ, անաղին բանակ: Այդտեղ ժողովուրդը չը կայ. քայլում են գնդերը, փողփողում են դրօշները, թնդանոթների երկար շարքերը իրանց ահաւել բերանները ուղղել են դէպի թշնամին: Հաւաքվել են զօրավարները, կրթված, հասկացող մարդիկ. խորհուրդ է, ամեն մէկը իր փորձն է առաջ քաշում, իր ծրագրերը, իր քարտեզները, իր թւանշաններն է խօսեցնում եւ ցոյց է տալիս, թէ ինչպէս կարելի է ոչնչացնել մի ազգ, ինչպէս քանդել բնակարանները, գետնի հետ հաւասարեցնել մեծին ու փոքրին, այն ամենը, ինչ բուսողի է դառն քրոնքը...

Եւ ինչպիսի նայեց այդ պատկերն համազգեստներին, որոնց ձեռքումն է հազարների, բիւրերի կեանքը: Նայում է, եւ հեղ հայեացքի մէջ նստած է երկնային թախիծը:

Ինչո՞ւ... Մի՞թէ վատ են «Սիրեցեք միմեանց» խօսքերը, մի՞թէ մարդը երբեք չը պիտի մտցնէ իր արեան մէջ այդ կարճ խրատը:

Բայց զօրավարները չեն լուռ, սաստիկ յուզված են. սաստիկ ոգեւորվել են իրանց ծրագրերով, առաջիկայ գործերով: Նրանք իրաւունք էլ չունեն խօսելու, նրանք հրաման կատարողներ են միայն:

Ահա եւ հրամայողները: Հեռու, հեռու, կապոյտ ծովերի մէջ մի երկիր է երեւում եւ այդ երկրում, բարձր պատուանդանի վրա, բազմած է հինաւորաց Բահադը, ամբողջովին ոսկեծոյլ, ոտքից մինչեւ գլուխ արիւնաբոլ, հրէշաւոր: Նրա առջեւ մի լայն հրապարակ է, եւ այդ հրապարակում խաղված են այս աշխարհի հրամանաւորները, Զահաբերութիւնը ղեռն չէ վերջացել, բայց հիմա հին աշխարհի զոհերը չեն: Մարդը այժմ զարգացել է, այժմ

ԱՒԵՏԻՔ ՓԻՐՈՅԵԱՆՑԻ

հոգեհանգիստը:

Սրանով իմ խորին չորհրդակալութիւնս եմ յայտնում այն արժանապատիւ հոգեւորականներին եւ յարգելի ծանօթներին, որոնք ներկայ լինելով հանգուցեալ

Մ Ի Ք Ա Յ Է Լ

որդուս յուզարկաւորութեանը, իրանց բարեկամական ցաւակցութիւնը յայտնեցին ինձ: 1—1 Օրբէլ Օրբէլեանց

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գաղափարը անմահ է.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Միամիտ փաստարանութիւն. Երկրաշարժից փնտրվածների օգտին. Նամակ Բազուից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Փրանսիա. Նամակ Փրանսիայից. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. Մանրանկար. Բազուի նուէրները.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Այցելու:

ԳԱՂԱՓԱՐՆ ԱՆՄԱՀ Է

Գաղափարը չէ կարող մեռնել. նա յաւիտենական է. նրան չէ կարելի թաղել. նա յարութիւն կանգնի—ահա այն խորհուրդը, որի առաջ մենք կանգնած ենք ձառիկ տօներին:

Քրիստոնէութեան գաղափարը—այն գաղափարներէն էր, որ մեծ անձնութիւններին եւ մեծ զօհ էր պահանջում: Փարիսեցիութիւնը եւ զգիրները միայն մի ձեւ գտան հալածելու նրան: Նրանք յայտարարեցին, թէ Փրկիչը եւ նրա հետեւ-

ւորները քաղաքական նպատակներ ունեն, ուստի քաղաքական յանցաւորներ են: Վրտանդաւոր էր «Հրէից Թագաւորի» հետեւող լինելը: Ամենամեծ աշակերտը վստից բարձրաձայն ասել, որ ինքն եւ նրա աշակերտներէն է:

Բայց զո՞հը եղաւ միայն նրա համար, որ գաղափարը յաղթանակէ: Արդարութեան եւ մարդասիրութեան գաղափարը դարձաւ մի դրօշակ, որը ժողովեց անձնութիւններին այն անվերջ խմբերը, որոնք կազմեցին գաղափարի առաջ ելուցիկները:

Քրիստոնէութեան մէջ շրջափակված էին մարդկանց հաւասարութեան, եղբայրակցութեան, հալածվածների եւ թշուառների պաշտպանութեան սկզբունքները: Այդ ընդարձակ մարդկային հասարակական սկզբունքներն էին, որ քայքայեցին գերեզմանաւան եւ բռնակալական կարգերը եւ պատրաստեցին հող ժողովրդական մասսաների բարեկեցութեան խնդիրների համար:

Մարդկայնութեան գաղափարն անմահ է:

Նախալ թեւերով եւ կտրում է գարնանային եթերը, սլանում է, ոչ մի քաղաք, ոչ մի գիւղ չէ մտնում, ոչ մի տեղ կանգ չէ առնում: Ահագին աշխարհը փռված է նրա հեղ ու զթափող հայեացքի առաջ, եւ ոչինչ, ոչինչ չէ թաղանջվում նրանից:

Եւ ահա մի ընդարձակ դաշտավայր: Նա փռված է ցածրահասակ բլուրների մէջ եւ առաւօտեան աստղի քնքոյշ, կաթնագոյն ճառագայթների տակ սարսափ է պատկերացնում: Արեւելքից մինչեւ վրթնարի սարերը, որոնք սեւին են տալիս արեւմուտքում, հիւսիսից մինչեւ հարաւ, մինչեւ մեծ գետը, ամեն տեղ, ամեն մի քայլում—գիւղեր, դիակներ...

Թափված են նրանց կոյտ-կոյտ, հատ-հատ: Մարդկային մի սպանդանոց. հրքան լայն է նա, որքան մեծ: Գարշահոտութիւնը խեղդում է արշալոյսին դիմաւորող աշխարհը. դա միայն է, փոխ է, արդէն սկսել է թափվել. մերկացնելով սպիտակ ոսկորները: Նոյն իսկ գայլերն ու բորենիները չեն վրդովում մահվան հովտի ահաւոր լուրթիւնը. նրանք թափառում են անուշաձայն—կուր, մրցութեան պատճառներ չունեն: Խնձոքը շատ է մեծ, շատ է առատ, խտացած կարմիր հեղուկը արեւցնող հաճութիւն է տալիս: Նրանց գազանային սրտերի մէջ: Իւրաքանչիւր թիւի ետեւում, իւրաքանչիւր քաղաքի, բոլոր տակ նրանց աչքերը ուռած, փխրուն մարմիններ են տեսնում: Քիչերն են այդ դիակներից երեսի վրա ընկած, քիչերն են մահվան տափնալի մէջ փորտող տուրք, ճանկեղով հողը: Դէմքերի մեծագոյն մասը երկինքն է դիւրս: Եւ սրտիկի դարձուրդի հայեացքներ, թշուառները փորել են աչքերը, արիւնոտ ու լայն փոսեր թողնելով ճակատի տակ, որոնք

ԱՅՑԵԼՈՒՆ

Խաղաղ, անշուկ գիշեր էր, գարնան սուրբ գիշերներից մէկը: Նա վերջանում էր: Արդէն սարերի գլխին այրվում էր առաւօտեան աստղը՝ ինչպէս արծաթեայ մի խուրձ, եւ նոր ծըլող կանաչների վրա նստած ցօղը սկսել էր պսպալ: Մութը արագ նօսրանում էր նոյն իսկ անդունդների մէջ:

Հասաւ ժամը. եւ վեր կացաւ խաչի վրա սպանված գաղափարը, քնաց աշխարհը տեսնելու:

Նրան սպասում էին սովորական կերպով: Ինչպէս միշտ, ինչպէս հազարաւոր տարիների ընթացքում, այս անգամ էլ աւանդական ոչ մի կարգ չէր մոռացվել: Նոյն կարմիր ձուռն, նոյն դատական գառը, նոյն ապաշխարած, զղջացած, թողութեան արժանացած, ինքնագոյն դէմքերը: Վառված են ճրագները, բարձրաձայն հնչում են օրհներգութիւնները, տաճարների լայն բացված դռներով ներս է թափվում մաքուր ու չքեղ հազմված բազմութիւնը. նա շտապում է շուտ տեղ ընել ըստ իր կամքի, որ շուտով յարութեան աւետիսը կը բարձրանայ եւ խաչվածք երեւան կը գալ մարդկանց մէջ:

Բայց ինչպիսի տօներ, հանդիմանների կարօտ չէր: Նա շտապում էր տեսնել աշխարհի գործերը, եւ նրա աստուածային ուշադրութիւնը այդ րօպէին հրավառութիւնները չեն գրաւում, ոչ ծննդանքներ, ոչ էլ մատաղների արիւնը: Զիւ-

Թեանս մէջ (եւ հէնց այդ դիպումաւորները քանի անգամ նոյնն են աղիւ ուսանող եղած ժամանակ), իսկ ուսանողները լուռ են մնում դէպի այգապահի պարտնները, ինչո՞ւ է ուսանողութիւնը ներողամիտ վարվում՝ դրանց հետ... Գուցէ ասեն, որ ապագայները չը կան, բայց թող այնքան էլ միտամիտ չը լինեն. մնգնից իւրաքանչիւրը կարող է թեւ չայս կամ այն ուսանողի անամանական կրքերի զոհերին... Այդ զեւ ոչինչ, միայն թէ լոկ զոհերով վերջանային՝ Ուսանողները մէջ կան այնպիսի տիպեր, որոնք չեն բաւականանում անմեղ օրերոգի կուտուցութիւնը խախտելով. նրան խաչտախտելով եւ անբխտացնելով ու կամենալով օրիորդին զանց ա՛նկ եւ ազատվել նրանից, նրանք սովորեցնում են իրանց ընկերներին աշխատել մտերմանալ այդ օրերոգի հետ, որպէս զի նա (ուսանողը) պատու ունենայ ձեռքում, որ ինքը չէ եղել առաջինն եւ ինքը չէ վերջինը՝ Միւսները այդ զոհերի յղութեան ժամանակ մէկ գեղեցիկ գիշեր փախչում են, թողնելով բաղդի կամքին թէ իրանց զոհին եւ թէ իրանց երեխային, իսկ երբ երեխայի մայրը, յուսալով ուսանողի սարգկութեան վրա (որի մասին, կարծես, մեր առաջած կրթութիւնը շատ լաւ գաղափար է տալիս), դիմում է նրան օգնութիւն խնդրելու, ոչ իր համար, այլ երեխայի համար, գթառատ հայրը, այդ գաղափարներով լի ուսանողը, բաւականանում է 15 կամ 20 Կօպէնկ տրով և նոյն գիշեր «ծվլվում է» ուրիշ տեղ:

Նատերը, կամենալով ազատվել իրանց մեղքի պտուղից, ժամանակին գտնում են հարկաւոր տեղեր եւ ոչնչացնում անմեղ երեխային... Կան եւ այնպիսի հրէշներ, որոնց անմեղ օրիորդին խալտառակելուց չէ կանգնեցնում մինչեւ անգամ իրանց հիւանդութիւնը. այդպիսիները միշտ թափառում են քաղաքից քաղաք, ամեն տեղ տարածելով իրանց հետ նոյն արտուր: Դժուար գտնով մէկ ուսանող, որ վերջիչեալում չը տեսնի իր մի քանի ընկեր եւ ծանօթ ուսանողներին:

Միթէ այս բոլորի պատճառն էլ է կրթ ու-
թեան թերութիւնը կամ այն, որ այս
կամ այն ուսանողի հայրը «համալսարանա-
կան չէ»:

Լ. Մէլիք-Օհանջանեան

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք Ախալքալաքի երկրաչարժից վը-
նասվածների օգտին.

Իր 40 տարեկից՝ նիկոլայ Բաղդասարյանից 300 ռուբլի: Նուիրատուներն են՝ Բ. Տարմովիչ, Է. Մամոնով, Ն. Բաղդասարյան, Գ. Մարիկովսկի, Վ. Կոզլովսկի 10-ական ռ., Ա. Ադրիանով 5 ռ., Լ. Շոկալսկի և Վ. Կիսլովսկի 10 ռ., Ա. Բուխտեև 3 ռ., Ն. Դովետիչ

մեն՝ գործեր և սիրում եւ հարկաւոր են մեն՝
գոհաբերութիւններ: Ու Բահադի արիւնոտ
թաթերի վրա այժմ ամէն օր միլիոնաւոր զո-
հեր, ամբողջ ազգեր են անչնչանում: Եւ մեն՝
իրարանցում և Բահադի այն տաճարի մէջ, որի
անունը բօրսա է: Գիւրդմներ մի՛ մոռնա՜ն պար-
հե բռնի, ցատկոտ և են լեզուները կտակ զը-
ցած, հեւալով: Մահվան հովիտը իր փառք գի-
ականերով, իր կշտացած գալլերով ու բորենինե-
րով աւելի վառել է նրանց կիրքը, ուղարկ-
վում են նորանոր գնդեր, հրազէնքի վիթխարի
պաշարներ: «Սպանիւր, այրիւր» — սա մի հանել-
բանան է, որ դուրս է դալիս Բահադի պաշ-
տօնադրանքի եւ թուղան է ծովերի վրայով: Ո՛չ
մի գիծողութիւն, ոչինչ գուրթ...

Ինչե՞ն...
Այս հեղ ու համաստ հարցը քաջքվելով մը-
տաւ մոլեգին պարերի ասպարէզը: Բօրսայի
բուրմերը բարձրացրին իրանց արիւնակալած
աչքերը. նրանք, նոր նկատեցին յարութեան
բօլէն եւ առժամանակ կողպեցին զոհարանը:
Քրիստոնեաներ էին, պէտք էր վայելել յառ-
կապէս այսօրվայ համար պատրաստված սե-
ղանները, բայց մահաւանդ չտապել միմեանց
փօս, չնորոգուորիլ օտնը բարձր ձայնով, չբեղ
ձեւերով, եւ ամենաթմազ ըմպելիքներով:

Նոյն այդ միջոցին փալլուն համադգեեսներին բանակից սպիտակ դրոշակով մի պատգամաւոր գնաց հովիւների բանակը։ Այս ինչ գլխաւոր հրամանատարը, կամենալով կատարել իր քրիստոնէական սուրբ պարտքը, առաջարկում էր թշնամուն, ի պատիւ ներկայ տօնի, 24 ժամվայ զինադադար՝ Պայմանաժամը—ասված էր առաջարկութեան մէջ—լրանում է միւս օրը լուսարացին, ... ժամին եւ այնուհետեւ, ինքն իր բռնան հասկանալի է, պատերազմող կողմերի ազատ են իրանց գործողութիւնների մէջ։

3 р., Дм. Вязьминъ, 1 р., Вл. Оеодоровъ 2
р., Н. Трубачевъ, В. Денисовъ 1-шххх р.,
В. Рибинъ 3 р., М. Партанскій, Л. Цюнский,
Мартиневъ, У. Розенбергъ 1-шххх р., М.
Розенбергъ 2 р., М. Аэтовскій, Маковъ, П.
Леоновъ 1-шххх р., Пахарукъ 3 р., С.
Шахальская 5 р., Малиновскій 1 р., С. Ла-
ринъ 3 р., Гутманъ 1 р., Ф. Бергманъ 3 р.,
М. Кучевскій 2 р., А. Тиме, 3 р., Н. Ют-
кинъ 1 р., С. Стройновскій 2 р., ххх 1 р.,
С. Брагцевъ 1 р., К. Тульчинскій 5 р., З.
Бобровъ 5 р., Гр. Адриановъ 10 р., Шуми-
линъ 5 р., Н. Денисовъ 3 р., В. Вознесен-
скій 2 р., ~~И. Баршайнскій~~ 25 р., Е. Пеле-
нкинъ 5 р., К. Зайковскій 1 р., Н. Масловъ
3 р., К. Руинъ 10 р., Г. Андрониковъ 50
р., П. Краузе 3 р., В. Яковлевъ 4 р., С.
Коганъ 2 р., хх 1 р., Клѣткинъ 1 р., Л.
Кальмееръ 5 р., С. Замятинъ 5 р., Нѣкто 1
р., Л. Вѣлико 5 р., С. Виноградъ 5 р.,
Леонидова 5 р., Х. Колыгина 25 р.

Հղալարից հոգեւոր կառավարութեան նա-
խագիծ Արարիկներից հետազոտող 506 րուրի:
Բէլի-Կլիկից Գեդար Բացարաններից 4
րուրի: Նուիրաւորներից են ա. Մ. Տէր-Գրի-
գորեան 50 կ., Գ. Ալվաղեան 1 ր., Գ. Ստե-
փանեան 1 ր., Գ. Բացարանեան 1 ր., Բ. Շա-
վելեւ 50 կոպէկ:

Ընդամենը 810 բուլբուլի
Մինչև այժմ առաջել ենք 34,225 բուլբ.
55½ կոպեկի, երեք ոսկի ոռպի եւ 50 խաղա-
կան լիրա: Ուղարկել ենք 32,000 բուլբ. 3
ոսկի ոռպի եւ 50 խաղական լիրա: Մեզ մօտ
մնում է 2225 բ. 55½ կոպեկի:

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Ապրիլի 3-ին
Մարտ ամսւոյ վերջին չարաթը ազատ կերպով կարելի է անուանել Շապեապոյնի չարաթն: Հասարակութեան որոշ մասի մէջ այդ եղբայր մտորած հոսանքը այնքան աչքի ընկնող է եւ բնորոշ, որ լուութեամբ անցնելի չէ կարելի: Թատրոն—անա այն, ա՜նա այն աղբիւրը, որտեղից սկիզբն էր առնում հոսանքը, սակայն աղբիւրին հասնում էին ծարաւների միայն մի տասներորդը, մինչդեռ միւս ինչը տասներորդականը հոսանքից դուրս էր մտնում, աղբիւրին չէր հասնում: Զէ կարելի է, օ, որ ջուրը խմէ Կիրակոսը, իսկ ծարաւը յագեցնէ Մարկոսը. երկրորդ, երրորդ ձեռքերից ստանալ տը պաւտրութիւն եւ ոգեւորվել, դա նոյնպէս ծիծաղելի է: Այսպէս՝ Շապեապոյն մնաց միայն «ընտրախմբին» սեփականութիւն: Հասարակ ընտրականացում—թէ եւ կրթված, թէ եւ որոշ սկզբունքներով տուգործած, որտեղից պիտի կարողանար վճարել իւրաքանչիւր ներկայացման համար չորս հինգ բուլի յետին կարգերում: Օպերային գործերի ղեկավար Զոհրաբեան լաւ է ըմբռնել ժամանակի ոգին եւ աւելի էլ լաւ՝ յանդիմողների հաստի եւ լիքը գրգռանքից, որոնք յապիկ գիտան միայն Պետերբուրգից:

Սպասածը վեր պաշաւ, հետեւ էր այդ տե-
լից: Նա չուզեց տեսնել, թէ ինչպէս մարդիկ
միմեանց գաղանաբար զգզեցելու միջոցին էլ
բազէներ են վատտալում, մի ծէսով, մի աւան-
դակնայն աղարողութեամբ իրանց մաքրելու
համար:

«Կեղծաւորներ եւ փարիսեցիներ», շնչում
էր օդը՝ մահւան հովիտներ տարածողներով ըստ...

Հակալ քարաքը ներուժ և յարութեան առա-
ւօտի մեղմ, քնքշէ լոյսերի տակ։ Որքան դի-
լիչ անուն ունի նա։ Հաճոյքներ եւ արատ-
ներ, վեհ գազաւարներ եւ գեղնաքարչ ստո-
րութիւններ—ամեն լան կալ ալրոտեղ, աշխար-
հի բոլոր, կողմերից կերկրագուններ քաշելու
համար։

Բայց այսօր մանաւանդ նա դարձել է աւելորդ էրկրադաշի սիրտը։ Բեւեռից բեւեռ նրան են նայում, նախանձում են, հրանում։ Եւ իրաւունք ունի հակա մայրաքաղաքը։ Այսօր նա իր մէջ է առել այն ամենը, ինչ ընդունակ է մարդը արուեստագործել իր մասնաբեկի։ Երբեք պալատների մէջ արեւելք եւ արեւմուտք, հարաւ եւ հիւսիս, հին ու նորը միացել, հանդէս են հանել չախահի հանճարը։ Խնկրի եւ աշխատանքի փառահեղ տօն։ Նա շատ քիչ է տեղի ունենում այսքան հակապական չափերով, ուստի եւ պատմական մի խոշոր դէպք է, եւ ամենքը—մեծ թէ փոքր, թ՛նամի թէ բարեկամ ազգեր չտապում են ցոյց տալ, պարծենալ, դարմաշտակ, փառաբողիկ։...

Եւ համայնարային ուխտատեղի է դարձել
երևելի մայրաքաղաքը Պճնված, տոնական
կերպարանք ընդունած, նա խնամքով ծածկել
է՝ աչքին վառ թուալող զարներով աղքատու-
թիւնը, հասարակութեան կեղծերն ու տա-
կանքները եւ ասում է, թէ ինքն է աշխարհի

Սովակալայից հրաւիրված Հորոհայի երգիչներին
 եւ ոչ պակաս պ. Զօհրաբեանին բաւականու-
 թիւն պատճառելու համար: Պետք է նկատել,
 որ մեր յարգելի գաստրոլեօնները շատ պատեհ
 ժամանակի հասարկ Բագու: Կրիզիսը կամայ-
 կանաջ անցնելու վրա է: Բաղուշիները կրած
 ներթաւան ծանր հարուածները մոռացվելու վի-
 ճակի մէջ են: Նաւթը բարձրանում է գնի մէջ
 (այժմ արդէն 19 կոպէկ է մի պուղ սև նաւ-
 թը), «հետևաբար» եւ «քնականաբար» բարձ-
 րանում է նոյնպէս նաւթատէրերի հոգեկան
 տրամադրութիւնը: Մօտիկ ապացոյցում վայ-
 յուն ուսու գէգեր ունենալու յոյսը հնարաւո-
 րութիւն է ապիս մեր տուգերին իւրաքանչիւր
 թփեակին վճարել քառասուն բուրլիւ եւ այդ
 նրանք անում են իբրեւ մի շատ սովորական
 գործ. չէ որ դա նրանց անձնականին է վերա-
 դարձնում. ո՞վ իրաւունք ունի հակառակը պնդել:
 Մենք ընդունում ենք, որ կհանքի մէջ պատա-
 ում են գէպեր, երբ մարդիկ յօժար կամքով,
 լայց առանց խոր գիտակցութեան, ցանկա-
 տում են խելաբարձիւ, թէկուզ ժամանա-
 կաւոր կերպով... այդ իրանց գիտնալու բանն
 է. սակայն ինչո՞ւ այդ անել հասարակութեան
 միջև խնդրանքում մասի հաշին, որը գիտէ իր
 հոգեկան զուարճութիւնները խելաբարձու-
 թեան չը հասցնել եւ, որ գլխաւորն է, գիտէ
 ստիպէս եւ մասն հանել ուրիշ շատ շատերին:
 Այժմ մեծ պատի վերջին շարաթն է—հար-
 ւանքները» շարաթը. ապաշխարանքի, միղդեր
 քաւարու օրեր. չը կան Շպիտապին եւ ընկե-
 ութիւն—բայց կան դատարի գրպաններ, դա-
 տարի ուղեղներ, որոնք ձեռք ձեռքի տուած
 դիմում են իրանց միակ հաւականայի եւ դիր-
 քմբոնելի իդէալին—«անարգ մետալին»...
 Երբի հետ բարեկարգը բարձր քրիստոնէա-
 կան ապաշխարութիւնը ոչ մի տոնչու թիւն
 ունի եւ չէ կարող ունենալ:

Umw.p

—
«Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է 1½
Թերթից:

«Մշակի» հետեւեալ համարը № 68, Զատիկի
տօների պատճառով, լոյս կը տեսնի մնացեալ
տարվայ նման, հետեւեալ շաբաթ օր, ապ-
րիլի 15-ին:

Լոյս տեսան հայերէն թարգմանութեամբ
Լաֆօնտենի առակները: Թարգմանողն է թիւր-
քահայ յայտնի գրագէտներէից մէկը՝ Մեսրոպ
Լ. Ռ. Կարեանց: Այդ թարգմանութիւնը յի-
շեցնում է Ալիազովսկու նշանաւոր «Բերիօլլի
առակները»: Թարգմանիչը առաջարանի մէջ
տալիս է մի քանի տեղեկութիւններ Լաֆօնտե-
նի եւ նրա առակների թարգմանութեան մաս-

չքնաղ թագուհին: Բայե րօպէիդ յետոյ զնացը-
ները, ամեն կողմից թռչելով, ուխտաւորներ
աճաղին խմբեր են զդում չքնաղ թագուհու
գիրկը ու իրանց էլի թռչում են, որ նոր և
սոր բացմութիւններ բերին:

Խաչված գաղափարն էլ մոռտ գործեց անսահման երջանիկ քաղաքը...

Դեռևս անց ու զարձ չէ սկսվել վիթխարի սը-
րանների մէջ այցելուները զեռ քնած են կամ
նկղզիներում լսում են, թէ հնչւոյս վեր կա-
ցեալ հայայլամ գաղափարը եւ սակայն այս
չափ վաղ ժամին էլ ապշեցող տեսարան է
ներկայացնում ցուցանդէսը: Ամեն տեղ չըն-
դուլիւթիւն, ամեն տեղ առանձնապէս ընդգծված
է խելքի, չորքի յաղտնապէս Արեւոտաւորը,
որ զրկ է այդտեղ իր ձեռագործը եւ վիթ-
խարի գործարարը, որ բերել է իր բարդ, զար-
մաապի մեքենան, մի եւ նոյն բանն են ապա-
րուցանում—որ մարդկութիւնը աշխատում է,
բարեբաւ քրտնք է թախում...

Իրարեւար, այն Որքան խոշոր, որքան խի-
ղախ, դիւցազնական են առաջադիմութեան
բայերը. որքան տենդոտ ու հուժկու թափ է
ստացել ամենքին եւ ամեն ինչ առաջ մղող ոյ-
ժը. երկըր. այսօրվայ նման չէ՝ Այժմ ժամերն են
փոփոխութիւններ բերում: Նոր ժամ—նոր ծը-
նունդ, բայց սա էլ դանդաղկոտութիւն է հա-
մարվում, եւ չը գիտեն՝ որքան շուտ կը գայ
այն ժամանակը, երբ իւրաքանչիւր րօպէն կը
լինի ծննդաբերող:

Կը գայ, չուտ կը գայ այդ ժամանակն էր
Հրաշակերտիկ է մարդը այնքան չատ, այնքան
գեղեցիկ, որ այլ եւս ոչ մի յանդգնութիւն
նրան չէ վախեցնում: Չէ վախեցնում նոյն իսկ
քնութիւնը, եւ հատուկ է և հուսալը թէ նրան
կը հարկադրեն մարտիկացի իր բոլոր գաղտնիք-
ները ձգար չէ օր. ու գիշեր թիթիկում մտը:

սխն: Գիրքը բաղկացած է 360 մեծագիր երես-
ներից, տպված է մաքուր եւ հաստ թղթի վրա:
Գրին է 1 լուբրի: Վկայվել է Լաֆօնտենի» գիր-
քը լայն է տեսել Թիֆլիսի հայոց Հրատարակ-
չական ընկերություն հրատարակված: Տը-
պագրություն համար ձևերը հոգալիս է տպարանա-
տէր Տ. Ռոտինենայ, իր հօր յիշատակին:

Մեզ հաղորդում են, որ Ներսիսեան դպրոցի հարցաքննությունները սկսված են վեցերորդ դասարանում: Ապրիլի 4-ին տեղի ունեցավ քրիստոնեական ուսման հարցաքննությունը, որին ներկա էին թիֆլիսի թեմի առաջնորդը և էշմիաճնդից եկած հոգևորականները: Հետևեալ հարցաքննությունը նշանակված է ապրիլի 11-ին ուռուսաց պատմությունից, 14-ին ուռուսաց լեզուից, 19-ին հայոց գրականությունից, 22-ին հայոց լեզուից, 27-ին հայոց պատմությունից, մայիսի 2, 5, 10, 13 և 17-ին միևնույն առարկաներից:

Երեքշաբթի, ապրիլի 11-ին, Թիֆլիսի ժողովարանի դահլիճում տեղի կունենայ օր. Ն. Պապայանի կոնցերտը, օր. Տ. Տէր-Ստեփանյանի մանկակցութեամբ: Սկիզբը կընկոյեան $3\frac{1}{2}$ ժամին:

Երկրագործութեան մինիստրութիւնը Պետերբուրգում հիմնում է գլեղատնտեսական խմութիւնների կուրսեր երկու սեռի անձանց համար: Այդ կուրսերի պահպանութեան համար րոյզված է ծախսել 12 հազար ռուբլի:

Մենք հաղորդեցինք, որ գլուղատնտեսական տեսուչ Վ. Գեհվսիկը եւ ագրոնոմ Ս. Տիմֆէեկը քննեցին էին Սակարա՝ ներկայ լինելու բանուոր սլակերանների հարցաքննութեան: Աշակերտանելու պարագայում են մի ամբողջ տարի գործաշարունակէս վաղապահուկ թեմբը եւ ապա կամ խնումն են մասնաւոր կառուածաւորներէ մօտ, կամ վերագտանում են իրանց գիւղերը սեփական այգիներում իրագործելու իրանց սովորաւոր Այս տարի հարցաքննվեցին 14 հոգի: Սակարայի շուրջը գտնվող գլուղայինները իրանց այգիներում արդէն մտցրել են ամառի բլակաւս վազեր եւ նրանց ինամուրու ու պատուստիկու եղանակները:

Մօտ օրերումս, ինչպես հաղորդում է «Բյւ.
ՅՃ» լրագիրը, Մօսկվայի գիւղատնտեսական
ննատնութի եւ երկրագործական ուսումնա-
սանի վարչութիւնները տեղեկութիւն են ստա-
նել, թէ այն կուսերը, որոնք պէտք է բաց-
էին Մօսկվայում կանանց գիւղատնտեսական
լիւթութեան համար, թոյլ են արժան կառու-
լարութիւնից: Ենթադրութիւն կայ կուսերը
անալի այս տարվայ մայիսի միջին թւերին:
Ուսանողուհիների հանրակարգարանի համար՝

ճը, զուր չէ մասնագէտների անհուն բանավոր
գլուխ պատուում գծերի, թիւերի, անդամատած
հագարների փրա:

Եւ ահա նա, փորփորող ու որոնող մարդը, ամբողջապէս ուղեղ դարձած: Հպարտութեամբ է նա նայում իր անցած ճանապարհին, բայց դեռ ինչ ծրագիրներ ունի, ինչն է դրել մըտքում: Նա պատրաստուում է վերացնել գերեզմանները, անմահութիւն հաղորդել մարդուն, նա գիտէ նոյն իսկ որ մի ժամանակ կը լինի, երբ հացը կը վերացվի՝ եւ մարդը իր ձեռքով կը պատրաստէ այն, ինչ այժմ բնութիւնը հաղորդ որ մի զրկանքներով նալիս է նրան՝ ապրելու համար...

Այ՛ն, այս հրաշալի պարամետրում իւրաքանչիւր կտոր երկաթ, իւրաքանչիւր թել ցոյց է տալիս, որ մարդը տիրապետում է Շոտլով նա ծովերի տակ կը ճանապարհորդէ, շոտլով թրուհւոյ մեքենաները՝ նրան աստղային աշխարհը կը հանեն։ Նրա ձեռքին է այն աստղային ուժը, որ կոչվում է հնարագիտութիւն։ Կուզենայ նա—եւ մի քանի ժամում ամենաշքեղ քաղաքը կանհետանայ աւերակներէր ասի։ Ահ, ինչքան է նա զարգացրել ոչնչացիան, զժողովրդացնելու հանձնարը։ Մի ժամանակ դժուրք միայն օստանաներին էր՝ պատկանում. այժմ մարդը յափշտակել է այնտեղի բոցերն էլ, որոնց մէջ այնպիսի ուռւերը, գնդակներ է կըռնել ու կոփել, որ ասնդարանտիկ պիտի մնայ միայն զարմանալ եւ նախանձել։ Օ՛հ, մարդը միայն մի բազէական կամեցողութիւնն է հարկաւոր—եւ աշխարհը տարին մի անգամ անսպասու կը դառնար։ Բայց նա այդ չէ կամենում։ Երկնքի կաթմաններն ու դժուրքի հնարագիտութիւնները իր ձեռքի մէջ հաւաքած՝ նա միայն ցոյց է տալիս նրանց, միայն սպասում է, որպէս զի վախճանը իր հանձնարքով եւ

երես-
վրա: զեր-
բարկ- Սը-
անա-
զորյի
երոր
նեյա-
իւնը,
նորզը
Հե-
ապ-
14-ին
թիւ
ամիւ-
սիւս

ժո-
ր. Ն.
նիա-
յեան

Պե-
սկան
ձանց
ամար

սկան
Ֆէելզ
նուոր
անն-
ծնա-
լամ
մօտ,
նիա-
որա-
Սա-
նորն
իւ ա-
նուո-

կանանց գիւղատնտեսական կրթութեան նպաստող ընկերութիւնը երկու ամսարանոց է վարձել Մօսկվայի մօտ, Պետրօվսկո-Ֆաբրեմօվսկոյ խնոցու վրա: Իւրացանչիւր ուսանողուհու ծախսը հանրակացարանում որոշված է ամսական 20 ռուբլի: Ուսման վարձը ամբողջ գաս-ընկնայի համար, մայիսից մինչև սեպտեմբեր, խնկու է 25 ռուբլի: Դասախօսութիւնները տեղի կունենան ժամամբ հանրակացարանում, ժամամբ գիւղատնտեսական ինստիտուտում եւ երկրագործական ուսումնարանում: Ուսանողուհիները գործնական պարապմունքները կը կատարվին ինստիտուտի գաշերում, եւ երկրագործական ուսումնարանի Բուտորսկի ագլայութեւն կանանց գիւղատնտեսական կրթութեան նպաստող ընկերութիւնը արդէն 90 ինչդիք է ստացել:

Ստացանք բժ. Ս. Շահ-Նազարեանցի «Որոշ
կանոնադրութեան եւ ծրագրի անհրաժեշտու-
թիւնը» գիրքը, որ ստլլած է Մօսկվայում ներ-
կայ 1900 թ. աւանդաւ: Գիրքը բաղկացած է
միջին զիբբով 85 երեսից եւ պարունակում է
խորհրդածութիւններ զարոյցական կանոնադրու-
թեան եւ զարոյցներում տրոգող կարգերի մա-
սին: Գինն է 1 ռուբլի:

ԱՆԱՔՆԵՆԴԻ աւանից (Շուշու գաւառ) մեզ
գրում են. «Զը նայելով եղանակների փոփո-
խութեանը, արտերը լաւ բերք են խոտաւանուե-
ալուցէն լսելիքը՝ անցեալ տարվայ մորեխի ա-
հից վարանդացում այս տարի քիչ են ցանք
արել: Ոտոր նոյնպէս լաւ է, վերջում անցեալ
տարի ցանքան էլ առատ չէ եղել, այնպէս որ
այժմ շատ տեղերում գիւղացիները ներդութիւն
են կրում ճապոնի»: Համար եւ շատերը ստիպ-
ված են լինում պուրը 40 կօպէկով՝ խոտ գնել:
Ալիւրի պուրը 1 ր. 60 կօպէկով է ծախվում, քիչ
պակաս է ցորենի գինը. թխած հաց չուկայում
4 կ. է վաճառվում ֆունտը, փայտի եւ ածուխի
անասելի թանկութիւն է տրորում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ᖃ ᑭ ᕐ ᕐ ᕐ ᕐ ᕐ ᕐ

Վարդգէս-Ռուսայի մինիստրութիւնը, որ նը-
շանաւոր տեղ գրաւեց երրորդ հանրապետու-
թեան, ըստ մեծի մասին, անգոյն եւ անբովան-
դակ մինիստրութիւնների շարքում Թրանսիլա-
նիի մատուցած իր նշանաւոր ծառայութիւն-
ների, կարողացաւ դիմանալ պահպանողական-
ների, նացիօնալիստների եւ հանրապետական-
կոլեքալանների միացեալ յարձակմանն ու նա-
խորդեալ ժամանակին ըամալ Պարիզի համաշ-
խարհային ցուցահանդէսը։ Ոչ մի մինիստրու-
թիւն վերջին երկու տասնամակնի ընթացքում
այնպիսի ծանր հանգամանքների մէջ չէ տու-

աւելի առաջ գնայ, աւելի եւս զարգանայ, բը-
նութեան, տիեզերքի լիազօր հրամանատարը
դառնայ:

Եւ կը դառնայ—այդպէս է վկայում համաշխարհային հանդիսարանը: Նրա չքնաղ ճակատին, բարձր, օդի մէջ, շողշողում է ոսկեպատեհով զփաղրած այս հարցը. «Միթէ ես ապացոյց չեմ, որ մարդը երջանիկ է»:

Երջանիկ... Այս բանն է որոնում Խաչվածքը
Անցաւ նա դահլիճից դահլիճ, բաժանմունքից
բաժանմունք, տեսաւ ամեն ինչ, եւ ոչ մի
փոքրիկ առարկայ անգամ չը խռատիւնց նրա
ուշադրութիւնից: Որոնում էր նա եւ, սակայն,
չէր գտնում: Տեսաւ նոյն իսկ այն խաւար ան-
կիւնները, ուր մոռացված, անհետաքրքրալիւծ
կամ անտէր իրերն էին թափված անկարգ
խառնխուռն: Եւ ասում էր նա մեղմ ձայ-
նով. «Ո՞ր ես, դուրս արի»

Ամբիաները ընթացելով բիր-բաւոր վազաներ
աղաբահներ էին թափել այստեղ, ըայց գրան-
ջից ոչ ոք չը շարժուց, դուրս չեկաւ, որով-
հետեւ ոչ մէկը այն չէր, ինչ ուզում էր իրա-
վածք:

Եւ իմացաւ նա, որ չը կայ այդ առարկան
Մարդը ցոյց է հանել ամեն ինչ, որ ունէր
նոյն իսկ լատկապէս այս աօնի համար նոյն
բանի էր հնարել, լալց իր սիրտը—իր ամե-
նահին սնդակաճուղիներ—այստեղ չէր դրել
Գուցէ սնդակացի է...

Ո՛չ Այս պատասխանը տուին Պաշտօնին աշխարհի բոլոր գործերը, որոնք այդ վայրկեանին կտրատեին իրանց մութ բանտերի դռները երկրագնդի բոլոր կողմերում եւ բաց աւրին իրանց ներքինը:

Ու մի մեծ, ազմկալի պայքար սկսվեց:
Հրաչալի է, երբ լերան ծոցից հանք է հա-
նում մարդը, նրանից երկաթ է պատրաստում:

իր ձեռքը կառավարութեան ղեկը, որպէս Վազգէշի մինիստրութիւնը, մի ևւ նոյն ժամանակ ոչ մի մինիստրութիւն այսպիսի անյղժգոյր, անձնուէր, ճշմարիտ-հանրապետական քաղաքականութեան հետեւող գործունէութիւնէն ցոյց տուել, որպէս ներկայ մինիստրութիւնը: Բաւական է յիշել միայն այն, որ Դիւպրէիի մինիստրութեան անկումից յետոյ՝ իզուր նորընտիր նախագահ, Լուիս դիմում էր այս եւ այն պետական գործողին եւ խնդրում ամենա առնել նոր մինիստրութեան կազմումիւ, ամենքը հրաժարվում էին, ամենքը աշխատում էին խուսափել այն մինիստրական պորտֆէյնիսերից, որոնք ուրիշ ժամանակ կազմում էին այդ քաղաքական փառամուրհերի տեսչանքի առարկան: Այդ դի որ ճ ա ու ու պետական գործիչներ չառ լաւ գիտէին, որ Յրանսիայի այն ժամանակվայ ակիտովան գրութիւնը թոյլ չէր տալիս կառավարութեան երկիրը դիւրակալ, ճշուն, որոշ սկզբունքներից զուրկ քաղաքականութեամբ եւ որ մի երկու ամսի դառն փորձից յետոյ՝ նրանք ստիպված պէտք է լինէին ամենայն խալառականութեամբ թողնել սիրած պորտֆէյնիսը առանց ոչ միայն անձնականապէս մի բան չառնել լինելու, այլ զուցէ ընդ միշտ կորցնելով նորից մինիստր դառնալու յոյսը: Վաղէկ-Բուսսօի եւ Միլերանի

նման, ճշմարիտ հանրապետականները եւ ճշմարիտ հայրենասէրները միայն կարող էին յանձն առնել այն օրերու՝ Ֆրանսիան կառավարելով Վերին սառիճանի ծանր եւ պատասխանատու պաշտօնը, ինքանովով, որ առնեց անձնազոհութիւն՝ այնքան թանկ դրով ձեռք բերված երրորդ հանրապետութիւնը կործանվելու է ամենաանկառունակ կերպով՝ զոհ դառնալով կղերականների եւ նաղիթնալիստների լարած դաւերին։ Վերջ տալ ամենից առաջ Դրէֆուսին, որ դատօրէնաւ սրի նման տաքիններով կախված էր Ֆրանսիացի զինքին, բաւարարութիւն տալ ֆրանսիական ազգին լաւագոյն մտաւ եւ զրա հետ միասին ամբողջ քաղաքակրթը։

[illegible]

երկաթից, յերկրում է վերթխարի մեքենայ, որ
կարող է լինենք, ծակել, Բայց այն ինչ է, Հեն
այն իսկ գործարանի մօտ, ուր պատրաստվե
էր այդ հրաշքը, մի առնելի գործ տեղի ունե
ցաւ: Հայրը, մայրը, երկու անմեղ երեխաները
քաղցած են: Շատ են քարէքար ընկի, որ ա
զատվին սովամահ դառնալու վտանգից: Դա
են տանվիլը՝ նրանց դժբաղդ հոգիները այն
հարցից՝ թէ ինչ պիտի լինի վաղը, միւս օրը
եւ ահա գտնում են վճիւր. սննեակը ամուս
նականութեմ է, մէջտեղ վառվում է ամուսնի, ե
րաղջածները պարսկում են ջնկելու: Միւս օրը
այն անհնայաբա՝ դիակներ, միմեանց գրկած:

Հազարաւոր այցելուների զարմանքն է գոր-
դում այս հսկայ անիւր, որ պտոյտներ է դոր-
ծում եւ շարժել է տալիս հարիւրաւոր ուրիշ
անիւներ: Այն, զարմանալի է. բայց, այդ անիւ-
ները շինողներից մէկը երէկ, անցեալ օրը մե-
ռու մի զարշահող նկուղի մէջ: Անիւր կտրե-
նէր նրա թիւը, դարձրել էր նրան մի անսպե-
ւոր, որին դուրս չարտասել եւ տղա իրաւուն-
ւորին թափառակախ, ուժապալու շան կեանք
վարել փողոցների անիւններում, դէխերի մէջ:

Ահա ամենքը խօսում են մի մեծատան մասին, որ եկել է հեռավոր երկրից: Նա վճռել նորոգել էր ապարանքը եւ խօսք է տուել ըրան, որ ամեն ինչ, սկսած մետաքսեայ ծանր վարագույներից մինչեւ վերջինս պղնձէ թշան, դնված լինի համայնաբային ցուցանանքէն: Երեկ նա գնեց մի մարմորեայ տակ, որի վրա ոսկի տառերով պիտի գրվի նրա անունը. դա դռների համար է, որպէս զամեն մարդ կարգայ եւ իմանայ թէ ով է ապրում ապարանքի մէջ: Բայց այն տախտակը որ այժմ էլ դեռ կայացած է նրա դռներին, ձայն է տալիս այդ հեռւոր որպիսիք եւ մի թւում է, թէ որքան արտասուներ է տես

սուրժկան անհաշտ թշնամիները, որոնց հետ միացել էին նաև Մեկրինի, Հանսուօյի եւ նրանց նման կղերականաշատ հանրապետականները, անողորմ պաշարք էին մղում Վալդէիկի մինիստրութեան դէմ, որ մի կողմից ստիպւած էր նրանց զինավորել պառլամենտի որսերի ժողովում եւ միւս կողմից, կաթօրիկ կոնգրէգացիաների յայտարարութեամբ զորոնդէութիւնը Վատեկ ընդդէմ հանրապետութեան:

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԶՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

Պարիզ, ապրիլի 11-ին

Ինչպէս գրում է «Temps» լրագիրը, ցուցահանդէսի այն հիւրերի համար, որոնք ցանկանում են ցուցահանդէսից իսկական օգուտ քաղել, նորերս կազմակց մի «Ճեզահանդէս» միջազգային ուսումնարանը՝ Լէօն Բուրժուայի նախաձեռնութեամբ Գիտութեան եւ տեխնիկայի զանազան ճիւղերի համար հրաւիրված կը լինեն իրանց մասնագիտութեան մէջ հմուտ եւ յայտնի անձինք, նրանք սկզբից տեսական կերպով եւ ընդհանուր դժբախդ կը նկարագրեն «ուսումնարանի» անդամներին ցուցահանդէսական ինչպէս ամբողջ կազմութեան գործը, այնպէս եւ առանձին մասերը եւ անմիջապէս սրանից յետոյ՝ կը տան արդէն ցուցահանդէսում այն տեսերի աւելի մանրամասն բացատրութիւնները, կանց առնելով բոլոր նշանաւոր երեւոյթներէ վրա։

Այդ «ուսումնարանը», ինչպես ասացինք
կունենայ իր ճիւղերը՝ որոնց պարապմունք
ների շրջանները որոշված են այսպէս. զրա-
կանական, գեղարուեստի, պատմական եւ աշ-
խարհագրական գիտութիւնների պարապմունք
ները տեղի կունենան—յունիսին, ինդուստ-
րիայի, առեւտուրի եւ երկրագործութեան—
յունիսին, բժշկութեան, ստողապալսութեան—
յուլիս—օգոստոսի, իրլլիսին—օգոստոսի
հատարական տնտեսութեան—սեպտեմբերի

ինքը. քանի խաբված կոյսեր, քանի դժբաղ
դաջած հայրեր եւ կողոպտված որդեր են դուր
եկել այդ մեծատան մօտիդ...

Ազգերը միաբան իջև են այս հանդիսարան իրանց կարողութիւնը ցոյց տալու համար: Յի գերական մեծ ոյժ, արդիւնագործական ահա գին հանճար: Բայց ուր է միջազգային արդարութիւնը: Ո՞ւր է այն գերազոյն զատարան ուր ազգերի հաւաքական խիղճը պիտի նստէ մեծ ու փոքր մարդասպաններին զատելու համար: Այստեղ այնպիսի պատմութիւններ են սնունդ աշխարհի գործընել, որ խաչվածք լինել նշան է այնում:

Ու նա դուրս է գնում: Բայց երկրորդակ
մուտքերից մէկի կողքին, մի մուտք ու անձու
անկիւնում, երեսում է մի փոքրիկ պատու
հան, որի առջեւ այցելուներ չեն կանգնու
նք: Այդտեղ ցոյց է հանված մարդկային բարեգո
ծութիւնը: Մի քանի պատկերներ, թուանչա
նքի կոյտեր—անա այն ամենը, ինչ բերկ
այդ գործունէութիւնը: Ահա մի պատկեր. ն
ներկայացնում է բարեգործական երեկոյթ.
Տիկիներին մեծ բազմութիւն. ամեն մէկը յա
կապէս այդ երեկոյթի համար կարել է տու
թանգադիր հագուստ: Ահագին գումարներ
կ'անել երեկոյթը, բայց որեքին, որոնց համ
արբաված է այդ չըբզութիւնը, մնում է միւս
աղքատ այրիի այն լուսման, որ խաչվածի հի
շատ հին ծանօթն էր:

Մի այլ պատկերը Հայրը ու մայրը հրաժար
վել են նորածին մանուկից, որին ահա գրեզ
յի պատառը կերակրում է գլալով: Դա պ
տահական բարերար ջէ. ունի սպիտակ գո
նոց, որի վրա գոռված է բարեգործականը
կերպով: Մեկն նշանը կողքից կախ արած լի
նշաններն ասում են, որ տարին 300 հազ
այնպիսի «սպորէն» փոքրիկներ են աշխա

Սյդդ ուսումնասիրանին մեծ աջողութիւն կարող է տալ եւ այն հանգամանքը, որ դաստիարակութիւնները ու բարոյագործութիւնները կը լինեն զանազան լեզուներով, գերմանացիներէ՛ համար — գերմաներէն, ֆրանսիացիներէ՛ համար — ֆրանսերէն եւ այլն։ Եթէ չեմ սխալուում, այդ ձևովերկին կարելի է գրվել առանձին-առանձին։ Գնորդ առ այդմ չեն որոշված, բայց «Temps»-ի խօսքերով, մարտիկը կը լինեն Մանրեմանտութիւնները կարելի է քաղել 6 rue de Comète «Ecole internationale de l'Exposition»։

«L'Exposition pour tous» գրքային մի չափա-
խորհուրդներ է տալիս ցուցահանդէսի հիւրե-
րին: Գուցէ աւելորդ չէ, եթէ հաղորդում նրան-
ցից մի քանիսը: Օրինակ, այն հայերի վերա-
բերմամբ, թէ որն է ցուցահանդէսի ամենալաւ-
ժամանակը, այսպիսի պատասխան է տրվում: «...
ապրիլին եւ մայիսին դեռ ամեն ինչ պատեցա-
ն է լինելու», օգոստոսին եւ սեպտեմբերին այ-
ցիւղողներին թիւը ամենամեծն է լինում, իսկ
հոկտեմբերին ցուցահանդէսը կորցնում է իր
թարմութիւնը: Մշուս եւ ուրբա յունիս եւ
յուլիս ամիսները, «եւ մասնաւոր յունիսը»
ինչ վերաբերում է օրվայ ժամին, ցուցահան-
դէսը հարկաւոր է այցելել 10-ից մինչեւ 6
ժամը: Աւելի լաւ է մինչեւ անցում 12-ից յե-
տոյ, որպէս զի նախաճաշի պատճառա-
ստիպմամբ չը լինին զուրկ դալ քաղաքի,
եւ նոր մուտքի համար կրկին վճարել: Մինչեւ
առաւօտեան: Եսպէր ժամը ցուցահանդէսը կար-
գի է բերվում եւ միայն մասնաւորապէս ու-
սուէրասիրողների համար միտք կայ այցելե-
լայ ցուցահանդէս, որպէս զի մեծ քաղցութիւնը
չը խանգարէ:

Թող սուեցէք այս սողերին աւելացնել եւ հետեւեալը. այստեղ, Պարիզի գաղթականութեան մէջ, եւ horrible dictu, մանաւանդ նրերի տատարը մասի մէջ, չափազանց տարածված է այն տիպը, որ տուել է մեզ Պարսկական իր Մեծապարսէ մուրացկաններէն՝ մէջը միայն այն զանազանութեամբ, որ այստեղի բաւելի յուսահատական է, աւելի փնաստարտ որովհետեւ նրա չարիքները աւելի դիտակցական են: Զանազան մանապիտուկութեան եւ զանազան բարձր ձգտումների դիմակի տակ, այս տիպի իրանց շրջապատողները, թէ հայերին եւ թէ օտարացիներին, ամենախալապառակերպով: Պէտք է լսել, պէտք է իմանալ, թ որքան խորամանկութիւն, չղոցորթութիւն: Եւ անաւօթութիւն *), եւ բորժածուս այդ անձինք իրանց նպատակին հասնելու համար, որ միշտ մի եւ նոյնն է—սրամիջ կամ նրանից փոքաչել: Ոմանք կատարեալ աքէք ընկնում

*) Օրինակ, ոմանք իրանց բարեպաշտ բարերարի հաճելի լինելու համար, այստեղի մատուտում, բարբերկանք կառնում, այնպես ջերմանում թևակներն աղօթում, որ կը կարծեք թէ վերջին դատաստանի է մտնողը:

Սհա մի կին՝ երեք երեխաներով յոճապատ

ված: Եկել է գլխղից, ուր անցումի տու է տլ
րում: Այդ մայրը պատրաստ է ծախել կրկնա
ներին, երկուսին արդեն թաղել է: Եւ պատ
մութիւնը վկայում է, որ բարեգործութեան
աշուղակը ապաստել անբաղդ մօրը այդ ատուր
նող վիճակից, բայց մի եւ նոյն ժամանակ վա
կայում է, որ շատ մայրեր մեռան իրանց կր
կաների հետ...

Մի այլ տեղ մի փողոց է նվարթած, մի ա
նիծված երկրի փողոց: Անհայր ու անուայր ո
բեր ողորմութիւն են խնդրում. սուտը չը կա
նւ փոքրիկները մեռնում են հէնց այդտե
ւ փողոցներում: Պատմութիւնը ունի վաւեր
գրեր, որ բարեգործութիւնը մեռածներից այ
քան հողի թաղել է իր հաշւով, մինչեւ ի
տապաւնաբարձի է դրել նրանց փոքրիկ շիրի
ների վրա...

Եւ ուրիշ շատ ու շատ տեղեր էլ շրջագայ
խաչված գաղափարը: Արեգակը բարձրանա-
ն էր, լուսաւորելով ծէսերի իրականութիւնը:
է ալլ եւս ոչ մի կասկած չէր թողնում թէ սի-
ւոր ապառաժ է եւ անթիւ դարերի ընթա-
յն ջուած նարան դուր էր հողորդում սասունանայ-
ն, ջուղը, արարկականութիւնն սերմերը դեռ խեղ-
ված են այդ ապառաժի մէջ:

Բայց ներքեւում, այնտեղ, ուր երկիրն է
մարդիկ վազվզում էին, սեղմում իրար ձեռք
ընել կրկնում էին միմյանման չեչուով,
—Քրիստոս յարեաւ...

Եւ Յարուցեալը յետ դարձրեց իր անտուածայ
ղէպքը եւ չտապեց բարձրանալ հեռու, հեռու
գիշերս Սոփո գլխամասն, մեծոյ խորանս 1750
դմբ ոտնորով գ յիջնականութեամբ իմ

սկադէմիաների չնորհակալութիւն

Типографія Грузинск. Т.—ва, Большая-Ванская ул., № 27.